

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 334.782:682(497.5Dubrovnik)

Prejeto: 20. 10. 2008

Statut dubrovniške bratovščine kovačev in kotlarjev

ZDENKA BONIN

arhivska svetovalka

Pokrajinski arhiv Koper, Kapodistriassov trg 1, SI-6000 Koper

e-pošta: zdenka.bonin@gmail.com

IZVLEČEK

Razvoj dubrovniških bratovščin je mogoče spremljati od 13. stoletja dalje. Poleg izrazito verskih bratovščin, ki so večinoma nastajale po teritorialnem načelu, so predvsem v mestu nastajale tudi poklicne bratovščine (cehi). Od skupaj 52 združenj, naj bi jih bilo 37 verskih, 15 pa obrtnih. Statut bratovščine kovačev in kotlarjev hranijo v Državnem arhivu v Dubrovniku. Bratovščinski zavetnik je bil sv. Janez Krstnik. Večina členov statuta ureja volitve ter dolžnosti bratovščinskih funkcionarjev in članov bratovščine, sprejemanje novega članstva, zlasti pomembni pa so odloki, ki urejajo medsebojne odnose med obrtniki ter pravice in dolžnosti vajencev.

KLJUČNE BESEDE: bratovščina kovačev in kotlarjev, bratovščinski statut, Dubrovnik

ABSTRACT

THE STATUTE OF THE FRATERNITY OF BLACKSMITHS AND COPPERSMITHS IN DUBROVNIK

The development of fraternities in Dubrovnik can be traced back to the 13th century. In addition to distinctly religious fraternities that were established predominantly on the basis of territorial appurtenance, vocational fraternities (guilds) were beginning to appear as well, particularly in town areas. Out of 52 associations, 37 were of religious character, and 15 were of trade. The statute of the Fraternity of blacksmiths and coppersmiths, whose patron was St. John the Baptist, is kept at the State Archives in Dubrovnik. Most of the statute's articles deal with the regulation of elections and duties of the fraternity's officials and members, as well as with the process of granting new membership, but of particular importance are decrees that regulate relations between tradesmen and the rights and obligations of apprentices.

KEY WORDS: Fraternity of blacksmiths and coppersmiths, fraternity statutes, Dubrovnik

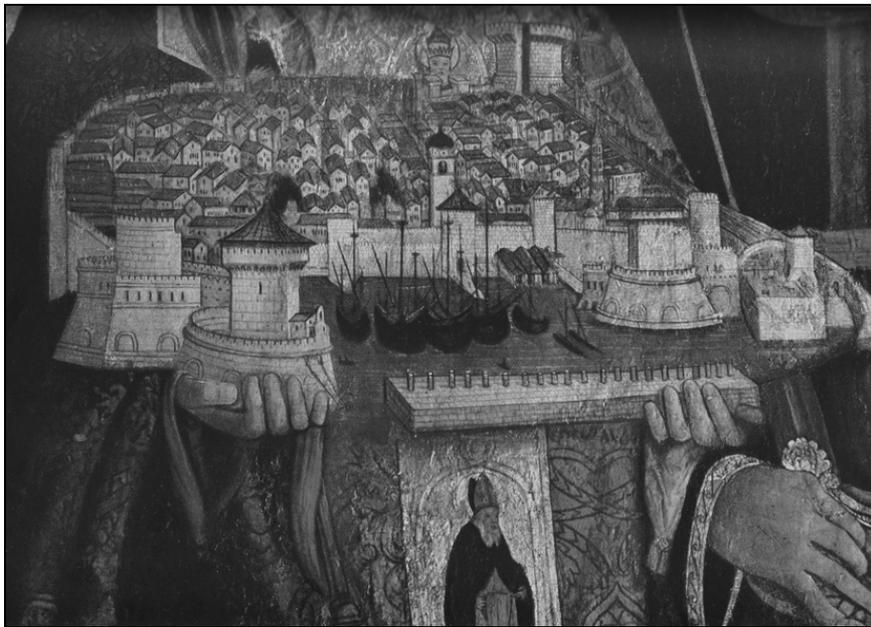
Po vzoru drugih evropskih dežel (npr. Italije, Francije) so se tudi v Dubrovniški republiki ljudje že v začetku 13. stoletja združevali v bratovščine. Verska združenja laikov so nastala iz religioznih nagibov (negovanje verskega kulta in skrb za določeno cerkev), prav od začetka pa so imela izrazito socialno (humanitarno) značilnost (medsebojna pomoč članov bratovščine v duhovnem in tudi materialnem pomenu). Sprva je bilo članstvo v bratovščinah odvisno od teritorialne pripadnosti, saj so bili prebivalci z določenega območja ne glede na socialni status ali poklic člani določene bratovščine. S pospešenim razvojem trgovine in obrti so se poleg že obstoječih izrazito verskih bratovščin začele vzporedno pojavljati tudi bratovščine, ki so privabljale ljudi določenih poklicev oz. dejavnosti. Bratovščine, v katere so se združevali trgovci in obrtniki oz. ljudje enakega ali podobnega poklica so sčasoma, čeprav so bile še vedno verska združenja, dobivale naravo pravih poklicnih združenj oz. cehov. V Dubrovniku so tako poleg izrazito verskih združenj (organiziranih še vedno na teritorialnem načelu) že v 15., zlasti pa v 16. stoletju čedalje bolj prevladovali poklicne bratovščine, v zaledju (na podeželju) pa so predvsem zaradi enake poklicne strukture prebivalstva (prevladovali so kmetje in pomorci – večinoma ribiči) bile še naprej v ospredju verske bratovščine, organizirane na os-

novi teritorialne pripadnosti.¹

Bratovščine so večinoma združevale meščanstvo, t. i. *puk*, *pučanstvo*, so pa bili člani bratovščin lahko tudi ljudje iz višjega sloja, t. i. *vlastela*. Vanje so se lahko vključevale tudi ženske. Bratovščine so zlasti od potresa leta 1667 dalje (in nato v 18. stoletju) vplivale tudi na socialno-politično in ekonomsko diferenciacijo prebivalstva v samem mestu. Najvplivnejši (najbogatejši) predstavniki dveh najpomembnejših dubrovniških bratovščin (*antunini* – združenje velikih trgovcev in *lazarini* – trgovci, ki so trgovali z Levantom) so po izumrtju precejšnjega dela dubrovniškega plemstva (*vlastele*) tik pred omenjenim velikim potresom in po njem bili sprejeti v plemstvo.

Gradivo o dubrovniških bratovščinah

Večina bratovščin je imela svoje statute, t. i. *matricole* (tudi *mariegole*), ki jih je potrjevala cerkvena ali državna oblast. Statuti so bili praviloma potrjeni v dubrovniškem malem svetu (*Minor consiglio*). Obsežno arhivsko gradivo o dubrovniških bratovščinah hrani Državni arhiv v Dubrovniku (v nadaljevanju DAD). V starem dubrovniškem arhivu je tako pod signaturo XXII (*Fratrie*) zbrano raznovrstno gradivo (statuti, blagajniške knjige, knjige testamentov – volil in podobno), ki pričajo o raz-

Podoba Dubrovnik v rokah sv. Blaža, zaščitnika mesta, s triptiha Nikole Božidarevića v dominikanski cerkvi (Enciklopedija Jugoslavije, 3. del, 1958, str. 136–137)

¹ Primerjaj tudi članka Anteja Marinovića, Iz prošlosti poluotoka Pelješca. Bratovština sv. Julijana i Martina u Žuljani iz XVI stoljeća, 1960, str. 149–181 in Prilog poznavanju dubrovačkih bratovština, 1952, str. 233–245.

vejenem bratovščinskem združevanju Dubrovčanov. Ohranjen je statut bratovščine sv. Petra v katedrali (*Statuta et Decreta Congregationis Sacerdotum S. Petri in Cathedra instit. A.D. 1399, di 11 Augusti*) iz konca 14. stoletja; združevala je dubrovniške duhovnike, iz 15. stoletja so statuti bratovščine sv. Marije (*Di S. Maria dell'Isola di Mezzo, 14. 10. 1416*), sv. Luke (*Di S. Luca de'Bottegai di Ragusa, 28. 1. 1450*) in bratovščine klobučarjev (*Confaternità dei Barettari, 25. 10. 1487*), bratovščine sv. Lazarja (*Matricola della confraternità di S. Lazzaro, 1536*) in sv. Jurija (*Di S. Giorgio alle tre Chiese*) iz 16. stoletja, iz 17. stoletja pa so statuti bratovščin sv. Ane iz Bergata (*Di S. Anna di Bergatto, 2. 12. 1611*), dubrovniških zlatarjev (*Degli Orefici di Ragusa, ms. sec. XVII*), sv. Mihaela (*S. Michele di Gravosa, ms. sec. XVII*), sv. Petra v katedrali (*S. Pietro in Catedrala dei Preti di Stagno, ms. s. XVII*), v katero so bili vključeni duhovniki stonske diocese, statut bratovščine krznarjev (*Dei Pellizari di Ragusa, 17. 7. 1697*) in statut bratovščine kovačev in kotlarjev (*Matricola della confraternità de ferrari e calderari, 1. 2. 1696*).

Osnovne značilnosti dubrovniških bratovščin in njihovi začetki

O dubrovniških bratovščinah je že konec 19. stoletja pisal dr. Kosta Vojnović v delu *Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium*.² Delil jih je na verske bratovščine in obrtniške korporacije (cehe). Od 52 združenj naj bi jih bilo 37 verskih, 15 pa obrtnih. Našel in v celoti objavil je statute 24 verskih in 8 obrtnih bratovščin.³

Mattei Zibaldone je kot najstarejše dubrovniške bratovščine omenjal t. i. bratovščine bičarjev (*dei flagelatori, 1225*), najstarejši omenjeni statut pa statut bratovščine sv. Mihaela iz 1290 leta (leta 1291 ga je potrdil nadškof p. Bonaventura iz Parme).

Po podatkih Vojnovića je tudi prve sledi obrtnih korporacij (cehov) mogoče najti v 13. stoletju, saj je bila leta 1266 omenjena bratovščina sv. Andreja, predhodnica poznejše bratovščine sv. Jožefa, v kateri so se združevali mizarji. Njen statut je bil potrjen leta 1347, leta 1388 pa je bilo na skupščini sklenjeno, naj vsi člani bratovščine plačujejo po 1 groš⁴ članarine in naj jih njihov kaplan vpiše v statut.

Iz vpisov članstva v statutu je vidno, da so se poleg mizarjev v bratovščino vpisovali tudi plemiči in razni obrtniki (čevljarji, trgovci, mesarji, ribiči, zlatarji, kožarji in celo služabniki). Pozneje je ob sv. Andreju postal bratovščinski zavetnik tudi sv. Jožef. Po njem je bratovščina prevzela ime. Bratovščina je združevala vse obrtnike (različnih poklicev), ki so se ukvarjali z obdelovanjem lesa (bodisi z žago, sekiro, skobeljnikom; torej drvarje, mizarje, tesarje, sodarje, rezbarje itd.). V statutu sta med drugim določena tudi vajeniška doba (za 15-letnike 8 let, za 10 ali 12-letnike pa 10 let) in odnos do tujih obrtnikov v mestu (ti so lahko delovali v mestu le, če so bratovščini plačali 15 dubrovniških dukatov; šele po 10 letih bivanja v mestu so se lahko potegovali za katero izmed bratovščinskih funkcij). Bratovščina je na začetku 16. stoletja imela 82 članov.⁵ V lastni bratovščini so se vsaj od leta 1306 združevali tudi dubrovniški zlatarji. Do začetka 16. stoletja (tedaj je bilo v mestu 43 zlatarjev) so bili razdeljeni v dve skupini (prave zlatarje in zlatarje, imenovane *batiloro*, ki so tanjšali zlato v tanke ploščice). Statut je predpisoval dolžnosti zlatarjev do države (npr. opravljanje straže v stonski trdnjavi, vojaško službo), vajeniško dobo ter kakovost srebra (srebrnina je morala biti izdelana iz srebra kakovosti 81 grošev unče). Vsi izdelki iz zlata so morali biti žigosani. Ob vključitvi v bratovščino so domačini plačali po 1 dukat in potem mesečno članarino 1 groš. V bratovščino so se (s plačilom 3 dukatov) lahko vključevali tudi tujci, ki pa niso opravljali vojaške službe.⁶

Svojo bratovščino so imeli tudi trgovci. Bratovščina *antoninov* je imela svoj začetek v bratovščini sv. Duha in sv. Odrešenika sveta (*di San Spirito et del San Salvatore Mundi*) leta 1348. Bratovščina se je leta 1432 združila z bratovščino sv. Petra in sv. Antona opata (po njem je tudi dobila ime). Leta 1514 je imela že 261 članov. Njeni člani so se ukvarjali s trgovino z vzhodom in zahodom. Po razmahu trgovine z vzhodom so se leta 1531 od nje odcepili trgovci, ki so se ukvarjali s trgovino z vzhodnim blagom in ustanovili lastno bratovščino (po zavetniku sv. Lazarju so bili imenovani *lazariani*).⁷

srebrni denar, ki je bil v latinščini ali italijanščini imenovan *grossus*, tudi *grosso*, domačini pa so ga imenovali *dinar*. Njegova teža je bila med 0,64 in 1,85 g, vrednost pa 6 soldov ali 30 mince (lat. *caputia*, tudi *folar*). Solid, minca in poldinarič (*mezalinus*, tudi *medzalin* v vrednosti 3 solidov in 15 mince) so bili kovani iz bakra (Enciklopedija Jugoslavije, 3. del, 1958, str. 152). Groš, kovan med letoma 1403 in 1413, je po velikosti (okoli 22 mm) in teži (2,178 g) ustrezal beneškemu grošu (*matapanu*) (prav tam, str. 627).

⁵ *Monumenta*, 1900, str. II–VII.

⁶ Prav tam, str. VII–XI.

⁷ Prav tam, str. XI–XV.

² V delu *Bratovštine i obrtne korporacije u Republici Dubrovačkoj od XIII. do konca XVIII. vjeka* je objavil tudi večino njihovih statotov.

³ Našel še je posamezne dele statotov treh bratovščin (torej skupno šestih) iz vsake skupine bratovščin, za preostalih 14 bratovščin pa ni bilo moč zaslediti njihovih ohranjenih statotov (*Monumenta*, 1899, str. II–III).

⁴ Dubrovniška republika je od 1337. do 1621. kovala svoj

Kot pravi Vojnović so po testamentih sodeč v 14. stoletju obstajale tudi bratovščina *vseh svetih* (v njej so se združevali kamnoseki), bratovščina kovačev in kotlarjev ter bratovščina kožarjev, strojarjev in čevljarjev.⁸ V 15. stoletju so delovale še bratovščina krojačev z zaščitnikom sv. Tomažem, bratovščina malih trgovcev, imenovana po zaščitniku sv. Luki (najprej je združevala prodajalce olja, sira, slanih rib, slanine, kasneje pa tudi trgovce surovih kož, volne in lana). Poleg pravih članov (z vsemi pravicami in dolžnostmi) so bili vanjo vključeni tudi posamezniki, ki poleg molitve in plačevanja 1 groša za potrebe bratovščine, drugih obveznosti niso imeli. Po prvotnem statutu so se morali vsi mali trgovci, ki so se ukvarjali s prodajo živeža, vpisati v korporacijo (ob vpisu so morali plačati 6 grošev), sicer pa so do vpisa (vanj so bili pozneje prisiljeni) morali plačevati pristojbino 1 perper.⁹ Enako pristojbino pa so po sklepu skupščine 22. januarja 1723 morali plačevati tudi židje, ki sicer niso mogli postati člani bratovščine. Že prvotni statut je za potrebe bratovščine zahteval plačevanje posebnega davka ob nakupu in prodaji blaga, člani bratovščine pa so bili tudi dolžni opravljati stražo in na zahtevo vlade ob priplutju oboroženih ladij ali vstopu tujca v mesto poslati vsaj štiri ljudi (včasih tudi pet ali deset) na stražo pred mestna vrata ali na glavni trg.¹⁰ Pomembna je bila tudi bratovščina brivcev sv. Kozme in Damjana (njen statut je bil potrjen 19. oktobra 1452), ki je v začetku 16. stoletja štela 117 članov. Ker so ti opravljali tudi nekatera zdravniška dela, so na skupščini vsako leto izbirali po dva brivca za "paranje trupel" (verjetno opravljanje avtopsije) in po enega člana za zdravljenje bolnikov v Stonu (sprva so ga tja poslali za leto dni, pozneje pa je bil tam stalno naseljen). Ker so delali avtopsijo, so bili člani bratovščine oproščeni opravljanja straže.¹¹ V 14. in zlasti v 15. stoletju je v Dubrovniku cvetela tudi obrt, povezana z volno. Tudi tkalci volne (leta 1514 je bratovščina imela 137 članov), klobučarji (v dubrovniškem arhivu je prepis statuta iz leta 1487), strižci (*cimatori*) in česalci (*pettinatori*) volne so se združevali v svoje bratovščine, vendar je ohranjenih le nekaj delov nekaterih njihovih statutov.¹²

V 16. stoletju se je najbolj razvila že omenjena

bratovščina sv. Lazarja (trgovci z vzhodnim blagom – *mercadanti di levante*), ustanovljena leta 1531 (statut je bil narejen 5 let pozneje, in sicer 8. oktobra 1536). Po velikem potresu so bili zaradi zmanjševanja števila plemiških družin (*vlastele*) nekateri najpomembnejši *lazarini* imenovani za opravljanje nižjih državnih časti. Po zakonu iz leta 1779 je bil za članstvo v omenjeni bratovščini določen cenzus (najmanj) 5.000 dukatov v nepremičninah (v Dubrovniški republiki), *de jure* pa je članstvo šlo tistim, ki so v nepremičninah imeli 10.000 dukatov vrednosti. Posamezniki pa so po šestih letih zgledega službovanja v velikem svetu (prav tako pa tudi predstojniki velike carine in kovnice ter njihovi pomočniki) samodejno postali člani bratovščine. Ob vključitvi so morali plačati 200 dukatov v sklad za podporo žensk, ki se bodo poročile, ali tistih, ki bi odšle v samostan. Nižjemu sloju in obrtnikom, ki so opravljali fizično delo, je bilo malo pred padcem republike članstvo v bratovščini nedostopno. Redni člani so plačevali pristojbino za zavarovanje za trgovsko blago, duhovni člani pa so plačevali po 3 groše vpisnine. Če so za dobra dela bratovščini darovali dubrovniški dukat, so bili vpisani v

Statut bratovščine lazarinov (DAD, *Catalogus*, 22.1/15, str. 1 v)

⁸ Prav tam, str. XV–XIX.

⁹ 1 perper = 12 dinarjev (grošev) = 72 soldov (Enciklopedija Jugoslavije, 3. del, 1958, str. 152). Razmerje z nam bolj znanim beneškim dukatom je bilo: 1 beneški dukat = 3 perperje = 36 dubrovniških dinarjev.

¹⁰ *Monumenta*, 1900, str. XXIII–XXVI.

¹¹ Prav tam, str. XXVI–XXVII.

¹² Prav tam, str. XXVII–XXIX.

Statut bratovščine lazarinov (DAD, Cattalogus, 22.1/15, str. 2r)

matricolo in so lahko zaprosili za redno članstvo v bratovščini (*fratello del capitolo*). Z reformiranim statutom je bila za vstop v bratovščino potrebna dvetretjinska večina male (12-članski *capitolo minore* so sestavljali na novo izvoljeni in odstopajoči gastaldi ter 6 v veliki skupščini izvoljenih bratov) in velike (*capitolo maggiore*) skupščine. Pravi člani bratovščine so morali stražiti tri dubrovniške trdnjave, bratovščina pa je ustanovila tudi špital za gobavce in kužne bolnike.¹³

Statut dubrovniške bratovščine kovačev in kotlarjev iz leta 1696

Statut bratovščine kovačev in kotlarjev hranijo v Državnem arhivu v Dubrovniku pod signaturo XXII/1/17.¹⁴ Rokopis v velikosti 26 x 19 cm je

sestavljeno iz dveh delov. Prvi del obsega 7 pergamentnih listov. Na njih je napisanih 29 členov statuta. Drugi del kodeksa sestavlja 20 listov iz papirja. Na naslovni strani je napis *Matricola della confraternita de ferrari, caldarai*, na prvi notranji strani ovitka kodeksa pa je z zlatimi črkami izpisan napis *In Dei Eterni Nomine Amen*. Prvih 7 pergamentnih listov in naslovnica je vezanih s tremi pergamentnimi vezicami, papirnati del pa je zvezan s sukancem in z njim je zvezan tudi s pergamentnim delom kodeksa. Popisanih je le prvih 6 papirnatih listov, sledi pa 14 praznih. Listi so originalno nepaginirani, pozneje pa so s svinčnikom numerirani le popisani listi. Za 13. stranjo so odrezani štirje listi, rokopis pa se končuje z zadnjim praznim listom. Sam rokopis je dobro ohranjen, nekoliko je zrahljana le njegova vezava.

Na pergamentnem delu je izpisanih 29 členov statuta, na papirju pa so izpisani poznejši sklepi bratovščinskega kapitlja (nekakšne dopolnitve statuta). Zdi se, da je prvih 19 členov statuta starejših (sprejeti so bili v malem svetu, pod njimi je podpisan namestnik tajnika Michael Allegretti, vendar pa datacija ni navedena), saj se datacija 1. februar 1696 nanaša na sprejetje petih členov statuta (od 20. do 24. člena) na zasedanju bratovščinskega kapitlja; potem so bili še istega dne potrjeni v dubrovniškem malem svetu.

Kaligrafija prvega dela statuta je izredno lepa in čitljiva, uporabljene so redke okrajšave. Pisar si je kot pomoč pri pisanju (in za lepši videz kodeksa) izrisal zrcalo (vidne so s tankim pisalom izrisane vrstice), številko vsakega poglavja (izpisane so z rimskimi številkami), začetno črko in večino velikih črk znotraj posameznih poglavij je izpisal z zlato barvo.

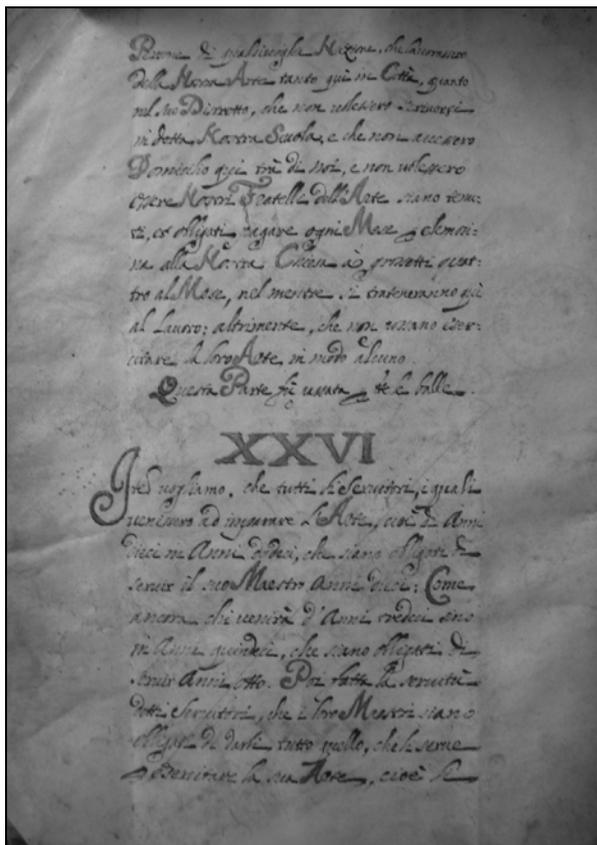
Statut se začne brez pravega uvoda (ni pojasnjen namen ustanovitve bratovščine, prav tako ni imenovan njen zavetnik oz. ni navedeno ime bratovščine) z odloki, ki predpisujejo dolžnosti članov bratovščine, določajo višino članarine ter dolžnosti bratovščinskih funkcionarjev.

Upravitelj bratovščine je bil gastald. Volili so ga (verjetno vsako leto) na skupščini. Nobeden, ki je bil izvoljen, funkcije ni mogel odkloniti, sicer je moral plačati denarno kazen. Ob izvolitvi novega gastalda mu je moral prejšnji do goda sv. Lucije¹⁵ izročiti vse bratovščinsko premoženje. Dolžniki so morali svoj dolg poravnati, sicer niso smeli biti voljeni za nobeno bratovščinsko službo. Kasneje je bilo članstvo v bratovščini obvezno za vse, ki so se

¹³ Prav tam, str. XXIX–XXXV.

¹⁴ V starem dubrovniškem katalogu z naslovom *Catalogus i. r. archivii ragusani* so pod oznako XXII vpisane bratovščine (*Fratrie*), pod oznako 1 njihovi statuti (*Matricole*) in nato pod zaporednimi številkami posamezni statuti bratovščin. Pod številko 17 je npr. vpisan statut dubrovniške bratovščine kovačev in kotlarjev (*Matricola della confraternita de ferrari e caldarari*, 1. 2. 1696).

¹⁵ 13. december (Schauber – Schindler, *Svetniki in godovni zavetniki*, 1995, str. 640).

Statut bratovščine kovačev in kotlarjev (DAD, Catalogus..., 22.1/17, str. 5v)

ukvarjali s katerokoli "kovaško" dejavnostjo, tako tujce kot domačine.

Že v prvem členu statuta je bilo določeno, da morajo vsi člani bratovščine ubogati "starešine", zlasti gastalda. Vsakič, ko jih ta pošlje, morajo po dolžnosti h knezu oz. na (vsako) zahtevo bratovščine. Tistega, ki ne bo poslušal, lahko gastald z dovoljenjem kneza da v zapor ali pa ga kaznuje s plačilom lire voska. Prav tako lahko z enako kaznijo kaznuje vsakogar, ki ne bo na bratovščinski maši ali ne bo spremljal sobrata h pokopu, kadar mu bo to naročeno, razen če bo imel tehtno opravičilo.¹⁶

Sledi vrsta členov, ki urejajo volitve bratovščinskih funkcionarjev in njihove dolžnosti ter sprejemanje novega članstva.

Vsak član bratovščine mora poleg članarine letno plačati 1 perper, sicer naj mu gastald odvzame primež (delovno orodje), za čas dokler ne plača. Vsakič, ko bi mlajši brat rekel starejšemu nesposobnost ali mu naredil krivico, naj ga gastald kaznuje (brez sklica bratovščinskega kapitlja, vendar z dovoljenjem kneza) s plačilom lire voska (člen 2).

Bratje in sestre, ki niso iz Dubrovnika,¹⁷ morajo ob

vpisu v bratovščino plačati enkratni znesek 50 grošev (v dokumentu poimenovani grossetti oz. dinariči¹⁸) ter nato običajno letno članarino, kdor pa bi se vpisal v bratovščino zaradi opravljanja molitve in pridobitve odpustka, naj plača 3 groše, potem pa po 1 groš na leto (člen 3).

Če gastald odkloni gastaldovanje (opravljanje službe), naj plača 60 grošev v gotovini; novega gastalda pa lahko ponovno (dvakrat) volijo. Če je (isti) ponovno izvoljen za gastalda, a odkloni, naj ponovno plača enako vsoto (člen 4).

Vsakič, ko degaldi ne bi naredili tistega, kar jim naroči gastald, naj kapitlju plačajo 60 grošev v gotovini; potem naj jih ponovno (dvakrat) volijo (člen 5).

Dolžniki bratovščine ne morejo biti voljeni za bratovščinske funkcije, dokler ne plačajo dolgov, gastald pa jih lahko z dovoljenjem kneza prisili k plačilu le-teh (člen 6).

Vsi, ki izdelujejo žebelje, kovane izdelke ali keljučavnice in niso člani bratovščine, morajo bratovščini plačati po 1 perper na leto, sicer jih lahko gastald z dovoljenjem kneza zapre (člen 7).

Vsi tuji obrtniki, ki se bodo vključili v bratovščino, naj plačajo 12 grošev in letno članarino tako kot drugi bratje (člen 8).

Sklenjeno je bilo, da lahko gastald in drugi funkcionarji porabijo vse, kar potrebujejo za delovanje bratovščine (člen 9).

Stari gastald naj novemu gastaldu preda vse račune na dan sv. Lucije, sicer bo kaznovan s kaznijo 5 perperjev, novi gastald pa naj do božiča pobere (vse prihodke), sicer naj plača 3 perperje kazni (člen 10).

Prokuratorji naj priskrbijo vse za cerkev, sicer naj plačajo 2 perperja kazni (člen 11).

Gastald je dolžan dati brati dve peti maši v bratovščinski cerkvi na leto; eno na dan pred dnevom mrtvih, drugo pa na dan mrtvih, sicer naj ga urad (vodstvo bratovščine) prisili k takojšnjemu plačilu kazni 5 perperjev (člen 12).

Na praznik sv. Janeza (Krstnika)¹⁹ je dolžan z bratovščinskim denarjem plačati petje večernic in maše, plačati

scriuersi ..." ne opredeljuje natančnega izvora na novo vpi-sanih članov, je lahko mišljen tudi vpis navadnih meščanov, torej neobrtnikov.

¹⁸ Čeprav je v statutu kot denarna enota naveden grossetto, t. i. dinarič (tudi grošič), je v prispevku dosledno uporabljen pojem groš. Denarno enoto, poimenovano dinarič (lat. grossetus, it. grosseto), je Dubrovniška republika kovala v obdobju od leta 1626 do leta 1761. Njegova teža je bila od 0,43 do 0,66 g, vrednost (1 dinarič = 6 soldov = 30 folarjev) pa je bila enaka vrednosti groša (Enciklopedija Jugoslavije, 3. del, 1958, str. 152). V Dubrovniški republici so pojem grosseto uporabljali v dokumentih v italijanski in je označeval denar (groš), ko mu je bila znatno znižana teža (prav tam, str. 626).

¹⁹ 24. junij (Schauber – Schindler, Svetniki in godovni zavetniki, 1995, str. 312).

¹⁶ DAD, 22.1/17, člen 1 (v nadaljevanju člen 1).

¹⁷ Ker besedna zveza "... li Fratelli, e Sorelle di fuori, che uerano a

vse stroške duhovniku ter urediti cerkev (člen 13).

Gastald naj z bratovščinskim denarjem kupi za liro in pol sveč za dan mrtvih ter jih (za opravljanje obreda) razdeli med duhovnike in pri maši navzoče brate (člen 14).

Vsak tujec, ki obdeluje baker in kositer, naj bratovščini plača po 50 grošev, sicer naj ga da gastald z dovoljenjem kneza zapreti (člen 15).

Degaldi naj bodo pokorni gastaldu in naj svojo funkcijo opravljajo 3 leta, sicer naj jih gastald brez sklicanja kapitulja kaznuje s plačilom lire voska (člen 16).

Vsak tuj kovač, ki pride v mesto in tam opravlja obrt, mora cerkvi poravnati (plačati) dolžnosti tako kot drugi bratje, če pa noče postati član bratovščine, naj plačuje po 4 groše na mesec, sicer naj gastald s plačilom 1 perperja kaznuje mojstra, pri katerem dela, in ta ga mora poslati iz svoje delavnice. Če pa obrt opravlja kedo, ki ni "naše" vere in katolik, naj plačuje po 4 groše na mesec, sicer naj mu da gastald zapreti trgovino in ta ne sme opravljati obrti (člen 17).

Vsak član bratovščine, ki kupi oglje, ga mora ob potrebi (če ga kateri obrtnik nima) razdeliti med brate, sicer naj bratovščini plača kaznen, in sicer po 3 perperje (člen 18).

Član bratovščine, ki je njen dolžnik, ne more, dokler ne poravnava vseh dolgov, opravljati nobene bratovščinske službe (člen 19).

Naslednjih pet členov statuta so soglasno sprejeli na zasedanju bratovščinskega kapitlja 1. februarja 1696 in jih še istega dne potrdili v dubrovniškem malem svetu. Odloki so urejali zlasti odnose med obrtniki ter pravice in dolžnosti vajencev.

Tako je bilo sprejeto, da mora, kdor prodaja v svojih trgovinah žebelje ali druge izdelke iz železa, kot so: cepilni noži, noži, vilice, ključavnice ali puške, plačati kot sicer (članarino) naši cerkvi (člen 20).

Obrtnik, ki se bo ukvarjal z našo obrtjo, naj opravlja svojo in naj se ne meša v obrt (delo) drugih, sicer bo vsakič plačal po 3 perperje naši cerkvi (člen 21).

Če bi vajenec (seruitore) zbežal od mojstru pred vnaprej dogovorjenim koncem vajeniške dobe, mu ta ni dolžan dati nobenega orodja in nobene druge stvari (člen 22).

Če bi vajenec hotel odpreti obrtno delavnico in delati na svoje, tega ne more storiti brez opravljenega preizkusa (izpita) pred zastopniki bratovščine in plačila omenjene kazni (verjetno 3 perperje) (člen 23).

Prav tako noben obrtnik ne more (kaznen je znašala 3 perperje) brez odobritve zastopnikov bratovščine sprejeti vajenca v svojo delavnico (člen 24).

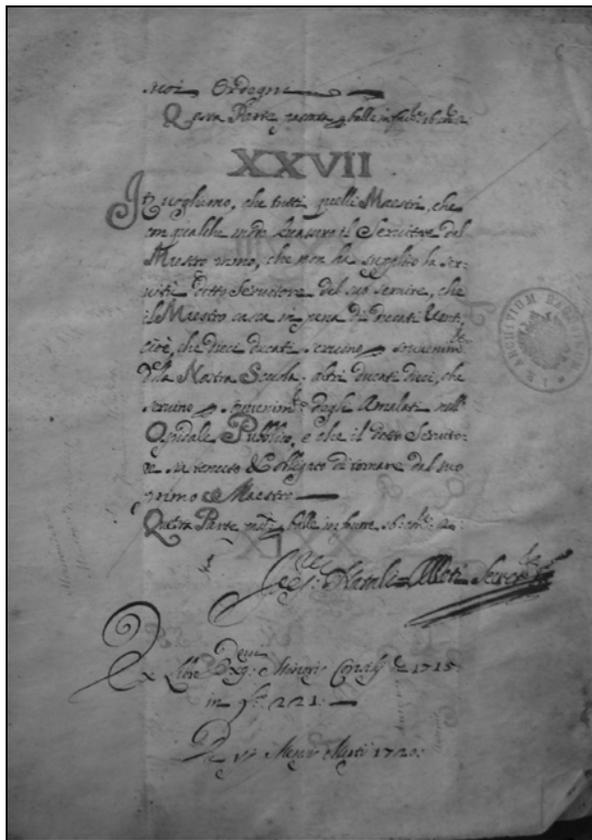
V 18. stoletju so postopno sprejeli še pet dodatnih členov statuta (nekakšna dopolnila le-tega). Tako so 23. julija 1719 v malem svetu potrdili tri nove člene statuta. Soglasno je bilo sklenjeno, da morajo vsi, ne glede na narodnost, ki bodo v mestu ali na teritoriju opravljali obrt in se ne bodo hoteli vključiti v bratovščino, in če nimajo bivališča in nočejo biti bratje v

našem obrtnem združenju, plačevati po 4 groše miloščine na mesec bratovščinski cerkvi, dokler bodo v mestu ali zunaj njega (na teritoriju) opravljali obrt, sicer le-te ne morejo opravljati (člen 25).

Natančno določena je bila vajeniška doba. Vsi vajenci, ki bodo začeli vajeniško dobo stari od 10 do 12 let, morajo mojstru služiti 10 let, vsi tisti pa, ki bodo prišli v uk v starosti od 13 do 15 let, mu morajo služiti 8 let. Po končanem služenju so mojstri dolžni dati vajencu vse orodje, ki ga potrebuje za opravljanje svoje obrti (člen 26).

Mojstri, ki bi odvzeli (prevzeli) drugemu mojstru vajenca pred iztekom služenja vajeniške dobe, naj plačajo 20 dukatov²⁰ kazni, in sicer 10 bratovščini, 10 pa za vzdrževanje bolnih v javnem špitalu, služabnik pa se mora vrniti k prvemu mojstru (člen 27). Oba člena sta bila sprejeta s 16 glasovi za in 2 proti.

Zadnja dva člena statuta so člani bratovščine sprejeli 25. februarja 1720 na zasedanju bratovščinskega kapitlja, v malem svetu pa sta bila potrjena 6. maja istega leta. Tako je bil soglasno sprejet 28. člen o vajencih: Če bi ti, ki bodo prišli v uk

Statut bratovščine kovačev in kotlarjev (DAD, Catalogus..., 22.1/17, str. 6r)

²⁰ 1 dubrovniški dukat = 40 dinaričev (Enciklopedija Jugoslavije, 3. del, 1958, str. 152).

obrti, zbežali, preden bodo odslužili leta kot je (rečeno) v matrikoli in se ne bodo vrnili k mojstru, ne smejo odpreti svoje delavnice za opravljanje obrti.

29. člen, ki je določal službo t. i. *festaiola* (nekakšen organizator prošenja), je bil sprejet z 19 glasovi za in 3 proti. Sklenjeno je bilo, naj vsako leto postavijo (izvolijo) dva *festaiola*, ki naj skrbita za čiščenje in okrasitev cerkve na čast rojstva sv. Janeža Krstnika, zaščitnika bratovščine, degald pa jima je dolžan pomagati. Če *festaiola* službo ne bi sprejela še tretjič, naj bratovščini plačata kazen 60 grošev, za neposlušnost pa naj bo s plačilom lire voska kaznovan tudi degald. Vosek mora bratovščina nameniti za omenjeno praznovanje. Za (dobro) opravljeno delo naj degald dobi 8 grošev. *Festaiolo* te službe ne more opravljati naslednjih 10 let.

Samemu statutu so na koncu dodani še odloki iz zvezka (zasedanj) malega sveta.²¹ Vsi (z izjemo prvega) so napisani na papirju. Najstarejši je datiran 28. februarja 1756, najmlajši pa 15. avgusta 1801. Določila so večinoma štela domače obrtnike: praviloma se nanašajo na nabavo oz. prodajo železa (grodlja in izdelkov) in oglja ter ceno.

Februarja 1756 so tako sprejeli dogovor, da morajo oglje, narejeno in prodano v državi, razdeliti na enake deleže za vse dubrovniške kovače, oglje, kupljeno zunaj republike, pa je lahko ostalo v lasti uvoznika. Maja istega leta je bilo s posebnim odlokom prepovedano uvažati (tuje) in v državi prodajati obrtniške izdelke iz železa, ki bi ji lahko naredili domači obrtniki (v državi). Kazen za vlastelo in bogate trgovce (tako antonine kot lazarine) je bila zaplemba izdelkov in plačilo 100 dukatov, za preostale pa poleg zaplembe še dva meseca zopora.

V dubrovniškem malem svetu so 17. junija 1776 potrdili ceno obdelanega železa (*ferru laborati*) za tekoče leto; znašala je 4 groše in 20 malih denarjev za libro. Zagrožena kazen za kršenje cenika je bila dva meseca zopora in zaplemba. Polovica izkupička od zaplenjenega blaga naj bi pripadla prijavitelju, polovico pa naj bi ga uporabili za popravilo javnih cest.

Določeni pa sta bili tudi dnevna delovna norma in cena dela mojstra in pomočnika. Tako sta morala mojster in pomočnik v dnevu in pol obdelati 20 ok²² (*oche*) surovega železa oz. grodlja (*ferru greggio*) s težo 69 liber;²³ to je ob kalu 11% oz. 7,6 libre znašalo 61,4 libre. Mojster je za dan dela dobil 36 grošev (*grossetti*), pomočnik pa 16. Za predelavo te

količine železa sta lahko porabila 3 sode oglja v vrednosti 9 grošev za sod. Skupna cena surovine in dela za omenjenih 61,4 libre je znašala 287 grošev. Od tega je bila cena surovine 182 grošev, oglje je stalo 27 grošev, mojster je dobil 54, pomočnik pa 27 grošev. V omenjeno vsoto niso bili vštetii najemina za delavnico in stroški za obrabo orodja.

Za zaščito domačih mojstrov so leta 1787 sprejeli odlok, ki je prepovedoval uvoz in prodajo izdelkov, ki bi jih domači mojstri lahko sami naredili. Kazen je bila zaplemba. Izkupiček naj bi bil razdeljen po običaju.

Zanimiv je tudi sklep kapitlja bratovščine, na katerem so 6. 11. 1791 (v navzočnosti 28 kovačev s 23 glasovi za in 5 proti) sprejeli ukrepe za omilitev finančnih težav večine članov bratovščine (obrtnikov). Ker naj bi le malo obrtnikov imelo denar za vnaprejšnji nakup grodlja in so ga prisiljeni kupovati (ko so ga potrebovali) po višji ceni, naj za denar, ki je neporabljen v bratovščinski blagajni, v Trstu ali na Reki najdejo trgovca, ki jim bo po naročilu *gastald* in dveh bratovščinskih uradnikov poslal železo. *Gastald* in uradnika naj surovino pravično razdelita med člane, pri tem pa naj jo obrtniki dobijo vedno za 1 oko manj, kot so je plačali (npr. če *gastald* za cekin – *zechino*²⁴ kupi 18 ok surovine, naj jih za enako vsoto denarja obrtniku proda le 17, ostanek pa naj bo za poplačilo dviga denarja iz blagajne s 4-odstotnimi obrestmi). Za ta namen naj tudi najamejo skladišče (s tremi ključi) in posebnega pisarja, da bo vodil register. *Gastald* lahko za potrebe obrti vsako leto rezervira delež oglja. Konec leta so morali *gastald* in uradnika podati stanje blagajne, če pa bi kateremu od obrtnikov dali surovino na kredit, naj vsoto poravnajo iz svojega denarja. Zaradi vedno večje konkurence tujih obrtnikov, ki so čedalje pogosteje prihajali v mesto, so avgusta 1801 sprejeli sklep, da tujci v mestu in na podeželju ne morejo opravljati kovaške obrti brez posebnega dovoljenja malega sveta. To pa so lahko dobili le, če so ga po opravljenem preizkusu predlagali trije člani bratovščine v potrditev malemu svetu. Če je bil tujec potrjen v malem svetu in se je želel bodisi naseliti bodisi delati v mestu, je lahko obrt opravljal v lastni javni delavnici ali skupaj s katerim izmed domačih kovačev, ki je imel javno obrt. Poleg tega se je moral vključiti v bratovščino, plačati običajno članarino in za potrebe bratovščine še 20 dukatov (v vrednosti 40 grošev za enega). Če se je tuji kovač naselil le začasno, je plačeval po 8 grošev na mesec. Če tujec ni bil potrjen v malem svetu, a je vseeno opravljal obrt, so ga morali trije predstavniki bratovščine prijaviti malemu svetu, ta pa mu je izrekel običajno kazen. Omenjeni tuji kovač ni smel v

²¹ Vsi odloki so bili potrjeni v malem svetu in nato vpisani v bratovščinski statut.

²² 1 oka = 1,282 kg.

²³ 1 (velika) dubrovniška libra = 0,358 kg (od srede 18. stoletja dalje pa 0,3816 kg), 1 (mala) libra = 0,328 kg (Enciklopedija Jugoslavije, 6. del, 1965, str. 75).

²⁴ Verjetno zlatnik.

svojo delavnico ali v družabništvo sprejeti nobene-ga domačega kovača.

Zaključek

V dubrovniškem arhivu ohranjena matrikola bratovščine kovačev in kotlarjev, ki je imela sedež v cerkvi sv. Janeza Krstnika, je zanimiv primer statuta cehovsko organizirane bratovščine. Čeprav za srednjeveške korporacije velja splošno prepričanje, da je bilo članstvo v njih obvezno in da so domači obrtniki hudo nasprotovali delovanju tujih obrtnikov na njihovem območju, je ob analizi omenjenega statuta vsaj pri najstarejših odlokih moč opaziti nekatera odmike oziroma večjo prilagodljivost bratovščine tujcem in odprtost za vstop v bratovščino. Zdi se, da sprva članstvo ni bilo obvezno, poleg tega pa so se v bratovščino vpisovali lahko tudi tuji obrtniki ter bratje in sestre, ki niso bili poklicno vezani na opravljanje omenjene obrti. Ta odprtost (širina) bratovščine je morda posledica velikega povpraševanja po kovanih izdelkih, saj je bila Dubrovniška republika pomembna trgovska in pomorska sila na Jadrani. Svojo trgovsko in vojno mornarico je povečevala zlasti v 16. stoletju in širjenju arzenala je sledila tudi graditev nove ladjedelnice v Gružu.²⁵

Člani bratovščine so morali plačevati članarino, prav tako pa je bilo tudi za tuje obrtnike, ki so delovali v mestu ter niso bili člani bratovščine obvezno plačevanje pristojbine. Statut vsebuje tudi nekaj splošnoveljavnih odlokov. Tako dolžnik ni mogel opravljati nobene bratovščinske funkcije, vsi člani bratovščine so morali spoštovati gastalda in se udeleževati pogrebov, izvoljeni gastald pa je moral, če službe ni sprejel, plačati visoko kazen. Navadno so bile kazni za nespoštovanje bratovščinskih pravil plačljive v denarju ali vosku (za sveče), občasno pa je bila zagrožena tudi zaporna kazen ali odvzem delovnega orodja. Odloki, sprejeti po letu 1696, urejajo vajeniško službo, ki je za vajence v starosti od 10 do 12 let znašala 10 let, za tiste v starosti od 13 do 15 let pa 8 let. S posebnimi odloki je bilo prepovedano prevzemanje vajencev drugim mojstrom oz. zaposlitev teh; če bi vajenec prostovoljno zapustil mojstra, mu ni pripadalo nikakršno nadomestilo. Vajenci so morali po končani vajeniški dobi pred tremi mojstri opraviti izpit, mojster pa jim je moral priskrbeti orodje za opravljanje poklica. Od polovice 18. stoletja so začeli uvajati ukrepe, s katerimi so skušali omiliti konkurenco med samimi do-

mačimi (npr. pravična delitev oglja med vse obrtnike) in tudi tujimi obrtniki (npr. prepovedan je bil uvoz izdelkov, ki bi jih lahko naredili dubrovniški obrtniki). Določene so bile cene predelave grodlja, dnevna delovna norma in cena dela mojstra in pomočnika, v statutu pa ni podatkov o dolžini delovnega dne. Za omilitev finančnih težav večine članov bratovščine so predlagali, naj iz neporabljenega denarja iz bratovščinske blagajne nabavijo oglje in surovino ter poiščejo trgovca bodisi v Trstu ali na Reki, ki jim bo pri tem pomagal. Zaradi vedno večje konkurence tujih obrtnikov, ki so čedalje pogosteje prihajali v mesto, so malo pred koncem samostojnosti Dubrovniške republike avgusta 1801 sprejeli sklep, da tujci ne morejo opravljati kovaške obrti brez opravljenega preizkusa pred domačimi mojstri in posebnega dovoljenja malega sveta.

Viri in literatura

Viri

DAD (Državni arhiv u Dubrovniku), Catalogus i.r. archivii ragusani, sig. 22.1/15, Matricola della confraternità di S. Lazaro, 1536.

DAD, Catalogus i.r. archivii ragusani, sig. 22.1/17, Matricola della confraternità de ferrari e calderari, 1. 2. 1696.

Objavljeni viri in literatura

Enciklopedija Jugoslavije. Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 3. del, 1958.

Enciklopedija Jugoslavije. Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 6. del, 1965.

Fiscović, Cvito: Pravilnik bratovštine, dokumenti o gradnji i ostaci brodogradilišta u Gružu. *Beritićev zbornik*. Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, 1960, str. 117–147.

Foretić, Vinko: Dubrovačke bratovštine. *Časopis za Hrvatsku povijest*, Zagreb 1943, knjiga 1, svezak 1–2, str. 16–33.

Marinović, Ante: Prilog poznavanju dubrovačkih bratovština. *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku*. Dubrovnik: Historijski institut JAZU u Dubrovniku, 1952, str. 233–245.

Marinović, Ante: Iz prošlosti poluotoka Pelješca. Bratovština sv. Julijana i Martina u Žuljani iz XVI stoljeća. *Beritićev zbornik*. Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, 1960, str. 149–181.

Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium. Statuta Confraternitatum et Corporationum Ragusinarum (ab aevo XIII.–XVIII.). vol. 7, Zagrabiae: ex officina Societatis Typographicae, 1899 / Bratovštine i

²⁵ Več o tem v članku Cvita Fiscovića, Pravilnik bratovštine, dokumenti o gradnji i ostaci brodogradilišta u Gružu, 1960, str. 117–147.

obrtne korporacije u Republici Dubrovačkoj od XIII. do konca XVIII. vijeka, sveska 1. Bratovštine Dubrovačke (uvodnu raspravu napisao Kosta Vojnović). Zagreb: JAZU, 1899.

Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium. Statuta Confraternitatum et Corporationum Ragusinarum (ab aevo XIII.–XVIII.). vol. 7/2, Zagrabiae: ex officina Societatis Typographicae, 1900 / Bratovštine i obrtne korporacije u Republici Dubrovačkoj od XIII. do konca XVIII. vijeka, sveska 2. Bratovštine Dubrovačke (uvodnu raspravu napisao Kosta Vojnović). Zagreb: JAZU, 1900.

Schauber, Vera - Schindler, Hanns Michael: *Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1995.

Zusammenfassung

SATZUNG DER DUBROVNIKER BRUDERSCHAFT DER SCHMIEDE- UND KESSEL-SCHMIEDE

Die im Dubrovniker Archiv erhaltene Matrikel der Bruderschaft der Schmiede- und Kesselschmiede, die in der Kirche St. Johannes des Täufers ihren Sitz hatte, ist ein interessantes Beispiel der Satzung einer zunftmäßig organisierten Bruderschaft. Obwohl für mittelalterliche Zusammenschlüsse nach allgemeiner Überzeugung Zwangsmitgliedschaft und ein harter Kampf der heimischen Handwerker gegen die in ihrem Gebiet tätigen fremden Gewerbetreibenden herrschten, sind bei der Analyse der Dubrovniker Bruderschaftsordnung zumindest bei den ältesten Statuten einige Abweichungen bzw. eine größere Anpassungsfähigkeit und Offenheit der Bruderschaft gegenüber Fremden und bezüglich des Eintritts in die Bruderschaft zu beobachten. Die Mitgliedschaft scheint anfangs nicht verpflichtend gewesen zu sein, außerdem konnten auch fremde Handwerker sowie Männer und Frauen, die den genannten Handwerksberufs nicht direkt ausübten, Mitglieder der Bruderschaft werden. Diese Offenheit der Bruderschaft ist vermutlich eine Folge der großen Nachfrage nach Schmiedearbeiten, war die Stadtrepublik Ragusa doch eine bedeutende adriatische Handels- und Seemacht. Ihre Handels- und Kriegsflotte wurde vor allem im 16. Jahrhundert ausgebaut, und der Erweiterung des Arsenal schloss sich auch der Bau einer neuen Schiffswerft in Gruž²⁶ an.

Die Mitglieder der Bruderschaft hatten einen Beitrag zu zahlen; fremde Handwerker, die in der Stadt arbeiteten und nicht Mitglieder der Bruderschaft waren, mussten ebenso eine Gebühr entrichten. Die Satzung enthält auch einige allgemeingültige Regeln. So konnte ein Schuldner keine Funktion in der Bruderschaft ausüben, alle Mitglieder mussten den Gastalden respektieren und an den Begräbnissen teilnehmen, und der gewählte Gastald hatte bei Nichtannahme des Amtes eine hohe Strafe zu zahlen. Die Strafen bei Verstößen gegen die Bruderschaftsordnung waren gewöhnlich in Geld oder Wachs (für Kerzen) zu zahlen, zeitweise wurde auch eine Haftstrafe oder die Wegnahme des Arbeitsgeräts angedroht. Die nach 1696 geltenden Statuten regeln die Gesellenausbildung, die für 10- bis 12-jährige Gesellen 10 Jahre und für 13- bis 15-jährige Gesellen 8 Jahre dauerte. Den anderen Meistern war die Aufnahme von Gesellen bzw. deren Beschäftigung verboten; falls ein Geselle einen Meister freiwillig verließ, stand ihm keine Entschädigung zu. Der Geselle hatte nach beendeter Lehre vor drei Meistern eine Prüfung abzulegen, und der ausbildende Meister musste ihm das Werkzeug zur Ausübung des Handwerksberufs besorgen. Seit Mitte des 18. Jahrhunderts sind Vorschriften zu beobachten, mit denen versucht wurde, die Konkurrenz zwischen heimischen (etwa das Recht der Verteilung der Holzkohle unter alle Handwerker) und auch fremden Handwerkern (verboten war beispielsweise der Import von Erzeugnissen, die von den Dubrovniker Handwerkern hätten hergestellt werden könnten) abzuschwächen. Geregelt waren der Preis der Roheisenverarbeitung, die tägliche Arbeitsnorm und der Preis der Arbeit des Meisters und des Gehilfen, Angaben über die Länge des Arbeitstages sind in der Satzung jedoch nicht zu finden. Zur Milderung der finanziellen Probleme der meisten Mitglieder der Bruderschaft wurde vorgeschlagen, vom unverbrauchten Geld aus der Bruderschaftskasse Holzkohle und Rohmaterial anzuschaffen und einen dabei behilflichen Kaufmann entweder in Triest oder in Rijeka (Fiume) zu suchen. Aufgrund der immer größeren Konkurrenz der fremden Handwerker, die immer häufiger in die Stadt zogen, wurde kurz vor dem Ende der Unabhängigkeit der Republik Ragusa im August 1801 beschlossen, dass Fremde das Schmiedehandwerk nicht ohne vor heimischen Meistern abgelegte Prüfung und besondere Erlaubnis des Kleinen Rats ausüben können.

---

²⁶ Mehr darüber in dem Beitrag von Cvito Fiscović, *Pravilnik bratovštine, dokumenti o gradnji i ostaci brodogradilišta u Gružu* (Bruderschaftsordnung, Baudokumente und Über-

---

reste der Schiffswerft in Gruž), 1960, S. 117–147.